

PIYANO ÖĞRENME VE ÖĞRETME TEKNİKLERİ

Doç. Dr. Tamilla GASIMOVA

Öz

Her alanda olduğu gibi müzik eğitiminde de temel becerilerin kazandırılması öncelikli hedef olarak kabul edilir. Eğer bu eğitim piyano çalmak gibi bilişsel, duyuşsal, teknik ve fiziksel pek çok beceriyi birden gerektiriyorsa o zaman uygulamalı eğitimin önemi daha da artar. Piyano eğitimi üst düzeyde disiplin ve motivasyon gerektiren zor bir süreçtir. Bu süreçte eğitimin doğru hedef, program, materyal ve uygulamalarla gerçekleştirilmesi önemlidir. Bu çalışmada piyano eğitimi ile ilgili yöntem ve materyaller değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: piyano eğitimi, piyano tekniği, gam alıştırmaları, etüd alıştırmaları

PIANO TECHNIQUE -TECHNIQUES OF ARTISTIC EXPRESSION

Abstract

As in every field, in music education, first aim is teaching basic skills. If this education requires, multiple skills as cognitive, emotional, physical, and technical ones, like playing the piano, than practical training becomes much more important. Piano education is a difficult process which requires high levels of discipline and motivation. In this process it is important to use appropriate material program and application. In this study, methods and materials about piano education are evaluated.

Keywords: piano education, piano technique, gamut exercises, practice exercises

1. Giriş

Bir müzik aleti çalmak en karmaşık insan faaliyetlerinden biridir. Bu faaliyet sırasında irade, dikkat, duyu, algı, düşünme, hafıza hayal gibi yüksek düzeydeki fiziksel ve zihinsel süreçlerin kusursuz işlemesi; fiziksel hareketlerde incelik ve uyum son derece önemlidir. Bir müzik aletinin yardımıyla kendi duygu ve düşüncelerini aktaracağı oyun hareketleri tekniğine sahip olmayan bireyin, üst düzeyde bir sanatsal sonuca ulaşması mümkün değildir.

Müzik öğretmenlerinin karşılaştığı ve bundan sonra da karşılaşacakları güçlüklerden biri öğrenciye teknik beceriler kazandırmaktır. Teknik becerilerin uygulama düzeyinde kazandırılması, müzik eğitiminin her aşamasında en önemli hedef olarak değerlendirilir.

Piyano çalmak da belirli teknik beceriler gerektiren uygulamalı (pratik) bir sanattır. Ancak piyano tekniği ile ilgili kültürel çalışmalar da piyano eğitiminin en önemli aşamalarından biri olarak kabul edilir. Çünkü piyano çalma tekniklerine ilişkin unsurların profesyonel kapsamını her zaman bir bütün olarak profesyonel kavrama süreci ile uyumlu hale getirmek gerekir. Bir başka deyişle piyano çalma teknikleri, piyano kültürü ile desteklenmeli; teori ile uygulama birlikte geliştirilmelidir. Piyano ile ilgili verilerin gelişimi ile teknik gelişim, işitme gelişimi ve müzik anlayışıyla birlikte yürütülür. Biri diğerinden asla ayrı tutulamaz.

“Piyano tekniği” kavramı hiçbir zaman “hızlı”, “çevik”, “gürültülü” çalma olarak algılanmamalıdır. Bu kavram çok daha geniş ve kapsamlıdır. Piyano tekniği öncelikle bir sanatsal ifade tekniğidir. Yalnız hız ve çeviklik bu teknik için yeterli değildir. Performans ritmi, dinamiği, artikülasyon vb. gibi unsurlar da piyano tekniği için son derece önemlidir.

Öğrencilerde teknik becerilerin gelişiminden söz edilirken onların hedeflerini gerçekleştirmeleri ve çok hassas bir müzik kulağına sahip olmalarına katkıda bulunacak toplam bilgi, beceri ve piyano çalma usulleri kastedilmektedir. Büyük piyano sanatçılarından biri olan Josef Hoffmann’a göre “Müzik hedefi olmadan teknik doğal bir yetenekten ibarettir.. Tek başına yetenek ise hiçbir zaman sanata hizmet edemez” (Hoffmann, 1981:26)

Teknik, müzik içeriğini aktarmaya yarayan vasıtaların toplamı olduğuna göre bütün teknik çalışmalar bu içeriğin algılanmasına yönelik olmalıdır. Henry Gustavoviç Neyhaus’un ifadesiyle “ne yapmak gerektiği nasıl daha açıksa nasıl yapmak gerektiği de onun kadar nettir” (Neyhaus, 1975: 167) Piyanist neye yöneliyorsa iç kulağı ile kendisini onu hissetmeli. Şöyle ki eseri hem bütün olarak hem de ayrıntılarıyla görmeli, duymalı, onun üslup özelliğini karakterini, temposunu ve diğer özelliklerini algılamalıdır. Performans ve anlam sınırları başından beri teknik çalışmanın genel yönünü belirler. Müzikten soğumamak için piyano çalan bireyin yavaş yavaş ve sıklıkla çalışması veya eğitilmesi gerekir. Ayrıca piyano çalma becerisi kazanmak için daima bir müzik anlayışı oluşturmalı, hedef belirlemeli; bu anlayış ve hedef doğrultusunda üst düzeyde bir performans göstermeye çalışmalıdır. Bu, tekniğin geliştirilmesine yönelik çalışmanın temelidir. Çünkü bu motivasyonla, piyanistin karşılaştığı çok sayıda ve görünüşte aşılması

zor engel basit görülecek ve müzik-düşünce tekniği üzerindeki çalışma başarılı olacaktır. Müzik ideali olmayan bir piyanocunun teknik çalışması, gözü kapalı resim yapmaya benzeyecektir. Kısacası hangi hedefe ulaşılacağından önceden saptanmış olması, piyanocunun teknik çalışmasının temelini oluşturmaktadır.

Teknik becerilerin gelişimine yönelik günlük çalışmalar, hiçbir zaman piyano çalma isteğini azaltmaz; aksine öğrenilen eseri daha derin bir biçimde algılamayı sağlar, eserle ilgili ilk düşünceleri kesinleştirir ve geliştirir.

Piyanocunun çalışmalarında müzik ve teknik sorunların ilişkisi şöyle sıralanabilir:

1. Müziğin algılanmasından teknik çalışmaya kadar olan süreç
2. Teknik çalışma sürecinde müziğin daha yüksek düzeyde algılanması

Bu aşamalardan sonra içselleştirilen müzik eseri tek performansla aktararak seslendirilir.

Teknik, bütün sanat dalları için önemlidir; piyano çalmak istisnaî bir durum oluşturmaz. Ancak piyano tekniği zor sayılır. Gerçekten de uzun süre çalışmadan piyanocu olmak mümkün değildir. Bu çalışma süreci piyanonun tuşlarına ilk dokunmayla başlar ve yaşam boyu devam eder. Piyanoya başlama yaşının 6-8 (Nezirbeyov, 1983; Yegorova-Siroviç, 1997) olarak kabul görmüş olması tesadüf değildir. Bu durum öncelikle teknik becerilerin kazanılmasının zorluğu ile ilgilidir.

Piyanistin gelişimi farklıdır. Bu eğitimin her aşamasında çeşitli sorunlarla karşılaşılır. Bu nedenle çalışmaya başlamadan önce şu temel basamaklar kavratılmalıdır:

- Terimler,
- Eserin şekli, karakteri, ifadesi vb.,
- Dinamiği,
- Çalışmanın klasik şekli.

2. Teknik Çalışmalar

Öğrencide teknik becerilerin geliştirilmesi, çocuğun psikolojisi, yaş özelliği ve zekâ türü gibi değişkenlere göre seçilen yaklaşım ve tekniklerle gerçekleştirilmelidir. Örneğin Ömür, görsel zekânın baskın olduğu öğrenciler için şu teknikleri önermektedir:

Eserin bütünü gözden geçirmesini ve eseri görsel olarak tanımasını sağlama, eseri çalıştırırken çeşitli şekiller, renkler ve belirli simgelerden yararlanma, eseri çalıştırırken öğrenciyi görsel kelimeler kullanarak teşvik etme, eseri çalıştırırken kafasında ne tür imgeler oluştuğunu öğrenciyeye sorma, öğrenciden

eseri bir kişiye ya da bir olaya benzetmesini ve eseri çalışırken o kişiyle veya olayla bağdaştırmasını isteme”, “ileri düzey eseri olarak vals çalan öğrencinin, eserin dönemini hayal etmesine yardımcı olma. (Ömür, 2003)

Aynı çalışmada işitsel zekânın baskın olduğu öğrenciler için “eseri, baştan sona çalıp, dinlemesini sağlama”, “eserin sesli solfejini yaptırarak çalıştırma”, “eseri çalıştırırken sağ ve sol eldeki, partileri ayrı ayrı duyabilmesine yardımcı olma”, “eserdeki cümleleri ve dinamikleri, seslerle ve konuşma diliyle bağdaştırarak anlatma”; kinestetik öğrenciler için de “parmak ağırlığını ve tuş dibini daha iyi hissedebilmesi için eseri önce eldiven giydirerek çalıştırma”, “eserde uygulanması gereken teknikleri örneklerle öğretme”, “akor bağlantılarıyla ya da değişik el pozisyonlarıyla ilgili ipuçları vererek tuşe hâkimiyetini kolaylaştırma”, “öğrenciye eseri çalışırken neler hissettiğini, eserin ona hangi duyguları yaşattığını sorma”, eseri çalıştırırken teşvik için öğrencinin sırtını sıvazlama” “öğrenciden eseri, yaşadığı bir olayla bağdaştırmasını ve olayla ilgili duygularını yorumuna katmasını isteme” gibi teknikler önerilmektedir. (Ömür, 2003) Eğitim devamlı ve tutarlı olmalı; açıklık ilkesine dayanarak oluşturulmalı; daha net olarak öğretmen tarafından piyanoda çalınarak gösterilmelidir.

Bilindiği gibi öğrenme/öğretme etkinliği, amaç ve kazanımların belirlenmesiyle başlar. Teknik beceriyi geliştirme hedefi, öğrenciyi ona aktarılan bilgilerin ve kazandırılan becerilerin ondan nerede ve ne zaman talep edileceğini düşünmeye sürükler. Bu düşünce çalışma ile ilgili bir hedef oluşturur. Bu hedef ise öğrencinin ders dışında yaptığı çalışmalar ve öğretmen ile birlikte yapılan dersler için motivasyon oluşturur.

Bundan sonra çalışmanın her aşamasına dikkat edilmelidir. (Teknik çalışmalar, gam, etüd vb.) Piyanosunu var olduğundan beri öğretim ve piyanistik mükemmelleşme sürecinde pek çok teknik çalışma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemler kendi içeriklerine göre değişir. Teknik açıdan yararlı olan ve doğal olarak müzik anlamında önemli sayılan çalışmalarla beraber ince (üst düzey) teknik hedefler izleyen çalışmalar da sık sık görülür.

Bu konuda sıklıkla şu soru sorulmaktadır: Özel teknik çalışmalar gerekli midir? Piyanocuya tekniği öğretmek için alıştırma (etüd) ve piyes (pieces=müzik parçası) kullanmak daha yararlı olur mu?

Bu soruların şöyle yanıtlanmasının uygun olacağı düşünülmektedir:

3. Bir öğrenci için gerekmeyen bir alıştırma başka bir öğrenci için gerekli olabilir.

4. Teknik çalışmalar el hareketleri için çok yararlı olur ve elleri çalışır duruma getirir.
5. Teknik gelişim için özel olarak önerilmiş çalışmalarla bazı teknik beceriler piyese oranla daha kolay kazanılmaktadır.
6. Çalışmalar gerçekten teknik mükemmelliğe ve performans güvencine yardımcı olur.
7. Teknik çalışmalar, piyano eğitiminin en önemli etkinliklerinden biridir.. Bu çalışmalar piyanistin teknik becerisini geliştirerek daha üst düzeye çıkarmaya yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda bu düzeyde kalmasını da sağlar.

“Çalışma” terimi, sözü analiz etme, düşünme ve öğrenme, prensiplere geçiş anlamlarını taşımaktadır. Öğrencinin dikkati her zaman ses, çizgi ve ritme yoğunlaşmalı; çalışma sürecinde özellikle düzgün, melodik ve aynı zamanda yeteri kadar çeşitli renkteki sesler seçilmelidir. Örneği keman, viyolonsel, flüt vb. çalgıların ses renkleri kullanılabilir.

Yalnız parmak dokunuşuna değil, aynı zamanda onun yüksekliğine de dikkat edilmelidir. Hiçbir zaman eli germemeli, omuzdan parmak uçlarına kadar el serbest bırakılmalıdır. Çeşitli tempolarda alıştırma yapılabilir. Herkes öğrenenin yavaş tempoda başlaması gerekmez. Ancak zaman zaman yavaş tempoya dönmek gerekir. Çünkü yavaş tempo, her türlü çalışmanın mutlak “koruyucu” şartıdır.

Bazı çalışmalarını her el için ayrı ayrı yapmak yararlı olur. Bu, özellikle yeteri kadar teknik beceri kazanmamış öğrenciler için yararlıdır. Bunun yanı sıra sık sık “piyano sesiyle” yaşamak ve yeteri kadar piyano çalışmak gerekir.

Öğrencide ilk deneyim, önce ilk parmağı bırakmadan bir pozisyon dışında tek hareketle sesleri birleştirmeyi başardığı zaman oluşur. Daha sonra zor pozisyonlara geçiş sırasında piyanocunun işi de zorlaşır. Bu, elin esnekliği ile ilgilidir. Bu durumda dikkatli olmak, öğrencinin teknik ilerleyişini hızlandırmamak gerekir. Öğrencinin kapasitesini aşan zor çalışmalar verilmemelidir. Bu, büyük ölçüde yanlışlara neden olabilir, yanlış piyano çalma örnekleri oluşturabilir ve daha da önemlisi öğrenciler çalışmak istemeyebilir.

3. Gam (Gama)

Gam üzerinde yapılan çalışmalara başlamadan önce amaca uygun ilke ve yöntemlerin belirlenmesi önemlidir. Bu ilke ve yöntemler doğrultusunda ve uygun materyaller kullanılarak piyano eğitiminin gerektirdiği biçimde giderek artan

zorluk derecesi ile öğrenme gerçekleştirilir. Bunun için çalışmaya el için en uygun olan Mi-majör gamı ile başlanmalıdır.

Piyano çalma sürecinin ikinci aşaması parmakların sırayla bütünlüğünün sağlanmasıdır. Gam gibi arpegion (akort seslerinin ardışık olarak çıkarılması) alıştırmaları da aşamalı olarak uygulanabilir. Her aşamayı yalnız belirli zorluk derecesine göre değil, aynı zamanda belirli parmak hareketleri düzenine göre planlamak gerekir. Uygulamada görüleceği gibi benzer gruplama (bu arada aynı adlı gamların eş zamanda öğrenilmesi) daha çabuk kavramaya ve materyali daha net olarak benimsemeye ve içselleştirmeye yardımcı olur. Her aşama için parmak düzeninin özdeş olması zaman ve güçten tasarruf yapılmasını sağlar.

Gam çalışmalarına, öğrencide duyu yeteneği ortaya çıkmaya başladıktan, temel kulak koordinasyonu (uyumu) normale döndükten ve küçük parça (piyes) ile etüdüleri notayla veya işitsel olarak çalma becerisi oluştuğundan sonra başlamak gerekir. Gam ve arpej, piyano öğrenimine giriş niteliğindeki hazırlık çalışmaları olarak kabul edilir.

Gam ve arpej öğrenimine iki oktav diyapazon (bir insanın veya müzik aletinin yetişebileceği ses alanı) ile önce her elle ayrı ayrı olarak başlamak daha sonra iki elle birlikte çalışmak gerekir. Gam yapısını öğrenip benimsemek ve mutlaka çeşitli aşamalarda çalarak egzersiz yapmak gerekir. Verilen notayı çeşitli gamlardan çalma becerisi, müzik eserinde herhangi bir gama benzer pasajın kolayca üstesinden gelinmesine olanak sağlar.

Gam ve arpej öğrenimi öğrencide teknik becerilerin gelişimi için zorunludur. Bu zorunluluk “Çalışma, nasıl daha ilgi çekici hale getirilebilir?” sorusunu da beraberinde getirmektedir. Bu soruyu kolaylaştıran yanıt “hayal gücü” ve “yorumlama becerisi” olabilir. Performans, müzik eserinin parçaları gibi sönük ve seslerin basit bir biçimde devamı olarak görülebilir. Bu durumda piyanocunun hayal gücü öne çıkmalıdır. Ritim ve çizgilerin çeşidini değiştirmeli (seçilen figürde ritim doğruluğu sağlanmalı), dinamik ayrıntıları unutmamalı (çeşitli tonlarda çalmalı, sürekli ses çıkışı ve inişlerinden yararlanmalı) ve tempo renklerini denemelidir. Kısacası mekanik olarak çalmamalı, sanatsal hedefe ulaşmak için sesleri duymalı hareketleri kontrol etmelidir. Sonuç olarak gam ve arpej çalışmaları oyunlaştırılarak daha yararlı ve aynı zamanda daha ilgi çekici olacaktır.

4. Etüdüler

Öğrencinin teknik becerilerinin gelişmesinde çok etkili olan “etüd” öğreniminde sistemlilik ve devamlılık son derece önemlidir. K. Çerni, L. Örneğin

K. Çerni etüdlerinde Şittte, G. Berens, A. Gedike ve T. Lak'ın etüd çalışmaları yalın, basit dolayısıyla kolay olmanın yanı sıra melodik ve hatta zariftir. Bu etüdlere teknik hedefler de açıkça belirtilmiştir. Örneğin K. Çerni etüdlerinde dikkat, XIX. Yüzyıl piyano edebiyatı standart formülleri üzerine yoğunlaştırılmıştır. Eşlik etme yöntemi hem amaca uygun hem de kullanışlıdır. Bu yöntemin teknik zorluk derecesi de yüksek değildir. Eşlik etme, öğrencinin teknik formülü edinmesine yardımcı olur.

Etüdlere, el hareketlerini düzenler; avuçlarda kemik arası kasların esnek olmasını sağlar. Bu eserlerin içeriği avuçların bazen açık bazen de kapalı tutulmasını gerektirir. Bu tür etüd pasajlarındaki geniş aralıklar sık sık değiştirilerek kısa yapılır.

Etüd üzerinde çalışmalar, öğrencilerin sağlam ritim becerileri edinmelerine ve metroritmik (ritim ilçüsü ile ilgili) örgütlenmelerine yardımcı olur. Düzenli ritim aynı şekilde hareket sunmayı ve genel olarak parmak eşitliğini gerektirir. Yeni figürlü şeklin oluşturulması genellikle metroritmik eşlik düzeninin değişimi ile ilgilidir. Bu, dikkati bir teknik formülden diğerine çabucak yöneltmeyi sağlar. Bu durumlarda metroritim, büyük ses aktifliği ve daha net çalma duyumuna yardımcı olan aynı iç kulağa hizmet eder.

Etüdlere yalnız teknik mükemmelleşmeye yönelik materyaller olmayıp aynı zamanda çeşitli ve düzenli ses sırası ile çalma becerisi kazandırmaya yönelik materyal niteliği de taşımaktadır. Etüd çalışmalarında öğrencinin duyum kontrolü prensip olarak son derece önemlidir. Herhangi bir etüde ortaya çıkan teknik sorun, yalnız piyanocunun duyum dikkatini etkinleştirilmesi ile çözülür.

Etüd üzerinde çalışma, el ve parmakların gelişimine katkıda bulunduğu gibi parmakların güçlendirilmesine ve elin dayanıklılığının artırılmasına da yardımcı olan bir fiziksel çalışmadır. Bu çalışmalar, öğrencinin ritim duygusu, hareketler, tuşları iyi algılama becerisi ve melodik olma niteliği kazanmasına önemli derecede katkıda bulunur. Eser içeriğinin aktarılması için teknik materyaller birikimi şarttır.

Kısacası etüdlere üzerinde çalışma eser içeriğine, seslendirme kalitesine, dayanağına, ses kontrolüne dikkati yoğunlaştırır. Bunlar da teknik ve el düzeni için temel beceriler sayılır.

5. Sonuç

Piyano çalma; fiziksel, zihinsel ve duyuşsal süreçlerin işe koşulduğu karmaşık bir etkinliktir ve üst düzeyde beceri gerektirir. Bu becerinin

kazanılmasında piyano eğitimi en önemli faktördür. Temel piyano eğitimi teknik, gam ve etüd çalışması olarak üç aşamada gerçekleştirilir.

Teknik, öğrencinin beceri kazanma araçlarından biridir. Müzik çalışmaları öğrenci ve öğretmenlerin hedefledikleri etkinliklerde gösterecekleri performansın temel ayrıntılarının ön hazırlığıdır. Bu nedenle piyano eğitiminin temeli teknik becerilerin kazandırılma süreci olarak değerlendirilebilir. Bu süreç hem bir sonraki aşama için seçenek oluşturmayı hem de sonuçla ilgili tahminde bulunmayı sağlar.

Gam ve arpej çalışmaları da teknik becerilerin kazandırılmasında etkili ve zorunludur. Ancak doğru yöntem ve yaklaşımlarla gerçekleştirilmesi de önemlidir. Örneğin:

1. Çalışmaya el için en uygun olan Mi-majör gamı ile başlamak gerekir.
2. Gam çalışmalarını belirli zorluk derecesine ve parmak hareketlerine göre planlamak gerekir.
3. Gam çalışmalarına öğrencilerin küçük parçaları notayla veya işitsel olarak çalma becerisi kazanmalarından sonra başlamak doğru olur.
4. Önce her elle ayrı ayrı, sonra da iki elle birlikte çalışmak gerekir.

Piyano eğitiminde teknik becerilerin gelişmesine yönelik bir uygulama da etüd çalışmalarıdır. Bu çalışmalar piyano tekniğinin gelişmesine katkıda bulunduğu gibi çeşitli ve düzenli ses sırası ile çalma becerisi kazandırmaya da yardımcı olur.

Kaynaklar

- HANON, Charles L.(1972) *Piyanist Vırtiözler Üçün Gam ve Exzersizler*, Milano, İtalya.
- HOFMAN, Y. (1981) *Piyano Oyunu Sual ve Cevap*, Moskova.
- MARTİNSEN, A. 1966) *Fortepiyanoda Çalışmanın Metodu* Piyanist – Öğretmenlerin Fortepiyanoda Sanatından Konuşmalar, Müzik Yayınevi, Moskova.
- NEUHAUS, H. (1975) *Fortpiyanoda Çalma Sanatı*, Moskova.
- NEZİRBEYOV, M. (1983) *Musigi Te'limi*, “Işık” Neşriyeti, Bakı.
- ÖMÜR, Ö. (2003) “Piyano Eğitiminde Nöro Linguistik Programlama Tekniklerinin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkileri” Cumhuriyetimizin 80. Yılında Müzik Sempozyumu, 30-31 Ekim 2003, Bildiriler, s.186-192 İnönü Üniversitesi, Malatya.
- <http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/O-Omur.html>
- YEGOROVA, L.-Siroviç, R. (1997) *Rortepiyanoda Çalmag Üçün İbtidaî Tedris Vesaiti*, Şirvanneşr, Bakı.